

Canvis en el sistema i les relacions de gènere a Espanya: de les migracions per amor i les parelles mixtes

Jordi Roca Girona

El projecte actual que dirigeixo com a investigador principal, titulat “Amores transnacionales: constitución y desarrollo de parejas mixtas en España” (Ref. CSO2009-10187. Proyectos de Investigación Fundamental no Orientada, MCIN, Plan Nacional I+D+I),¹ és la continuació d’un projecte anterior titulat “Amor importado, migrantes por amor: la constitución de parejas entre españoles y mujeres de América Latina y de Europa del Este en el marco de la transformación actual del sistema de género en España” (Ref. 47/05, Programa Nacional de Promoción General del Conocimiento, INMU - Instituto de la Mujer, MTAS - Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales).²

La pregunta inicial d’investigació cercava establir la connexió existent, segons la nostra hipòtesi de partida, entre l’aparició i augment dels anomenat matrimonis, parelles o unions mixtes (relacions sentimentals estables heterosexuales amb un cònjuge de nacionalitat espanyola i un altre de nacionalitat estrangera) i els canvis en el sistema de gènere a l’Estat espanyol. Partíem de la premissa que el fenomen recent i creixent de les parelles mixtes havia de ser entès i abordat en el context de l’anomenada globalització, societat del coneixement o postmodernitat, i atenent principalment a tot un seguit d’elements de dimensió material –infraestructural, tecnològica–, com ara el desenvolupament i la generalització de la mobilitat tant física –migracions, viatges, turisme– com virtual –TIC–, així com a d’altres de caire més ideal –superestructural, ideològic–, com ara les transformacions del concepte d’amor, les noves formes de convivència i, com s’ha dit, els nous paràmetres existents en les relacions de gènere.

Afirmàvem, en concret, que les importants transformacions esdevingudes en el sistema de gènere a l’Estat espanyol en les últimes dècades, caracteritzades esquemàticament per una gradual incorporació de les dones als nivells superiors d’ensenyament i a l’àmbit laboral extradomèstic, així com per llur

1. En formen part Carlos Abellán, Marta Allué, Claudia Anleu, Verónica Anzil, Yolanda Bodoque, Maria Djurdjevic, Begonya Enguix, Cristina García, Lúdia Martínez i Ana Urmeneta.

2. Hi van participar Yolanda Bodoque, Maria Djurdjevic, Lúdia Martínez i Montserrat Soronellas.

major independència en relació amb les responsabilitats reproductives –més control sobre la procreació i més alliberament de les responsabilitats domèstiques–, hauria generat en alguns sectors masculins una actitud de reacció a aquests canvis, en el marc, en part, del que ha vingut a anomenar-se la crisi de la masculinitat, i, en conseqüència, una voluntat decidida per cercar un model de dona que respongués als ideals, bàsicament de mestressa de casa, cada cop més abandonats per les dones espanyoles. La simple compilació de les dades estadístiques referides a les unions d'homes espanyols amb dones estrangeres –que representen dues tercers parts del total de matrimonis mixtos– ja ens mostrà de bon inici que els estereotips associats a les nacionalitats majoritàries de procedència d'aquestes esposes en destacaven de manera rellevant la docilitat, la submissió i, sobretot, la prioritització de la llar i la família per sobre del desenvolupament laboral i professional.

En el primer dels dos projectes esmentats, doncs, vam centrar l'atenció especialment en els motius, les raons i les expectatives expressades per aquests homes espanyols i per les seves parelles estrangeres –principalment de l'Europa exsoviètica, amb Rússia al capdavant, i d'Amèrica Llatina, amb les dones brasileres i colombianes amb índexs destacats– en relació amb la recerca d'una parella d'aquestes característiques. Per bé que les qüestions de caire material relacionades, en el cas de les dones, amb l'emigració cap a un país amb unes millors condicions de vida i, per part dels homes, amb el desig d'aconseguir unes dones generalment més joves i considerades com a molt belles, no deixaren d'aparèixer, com ho fan de forma aclaparadora en l'opinió pública, les referències a motivacions de gènere assoliren una presència capdavantera. Al desig masculí d'una dona de caire “més tradicional” les esposes estrangeres hi oposaven, tot i que complementàriament, per bé que pugui resultar paradoxal, una voluntat de trobar un home amb qui establir unes relacions de gènere de caire més igualitari.

En aquest estadi de la investigació aprofundirem també en les diferents modalitats de coneixement emprades per cercar una parella de les característiques esmentades. En aquest punt se'ns revelaren com a vies privilegiades el recurs a agències matrimonials i xats especialitzats d'Internet, que conformen el marc d'uns nuviatges curts, intensos i transnacionals. Finalment vam explorar també les principals qüestions que plantejava l'inici de la vida en parella en els àmbits

públic –relacions amb les respectives famílies, sociabilitat, etc. – i privat –fills, repartiment de les tasques domèstiques, etc.

En el segon projecte, que actualment es troba a l'equador del seu recorregut (2010-12), ens hem plantejat completar, complementar i aprofundir els aspectes abordats en el primer treball. Concretament, hem de fer esment, de forma destacada, de la inclusió a l'estudi de les parelles conformades per dones espanyoles i homes estrangers, una característica destacada de les quals és la seva diferencial geografia de l'amor en relació amb els seus compatriotes masculins. La recerca actual, a més, posa una especial atenció en els aspectes referits a la vida *en parella de* la parella mixta, incorporant i/o aprofundint, en relació amb el primer projecte, qüestions diverses i rellevants com ara les referides al divorci, a la identitat dels membres de la parella i família mixta, als processos d'incorporació del membre estranger de la parella a la societat d'acollida, a la comunicació intercultural, a la parentalitat i els fills i a la sexualitat.